

VALLS, Esteve (2019).

La llengua escapçada: Un estudi sobre l'autonomització dels parlars nord-occidentals a la cruïlla catalanoaragonesa.

Barcelona: Generalitat de Catalunya. 254 p.

L'autor d'aquest treball, el filòleg Esteve Valls, és professor contractat doctor de lingüística aplicada a la Universitat Internacional de Catalunya (UIC), i llicenciat i doctor en filologia catalana per la Universitat de Barcelona (UB). Valls ha realitzat diferents estudis sobre les llengües minoritàries a Europa i sobre l'impacte de l'estandardització en la variació dialectal de la llengua catalana. Entre d'altres, ha analitzat l'estat de precarietat de la varietat lleidatana del català i ha publicat també estudis sobre el gallec escrits en llengua gallega.

Aquest llibre és particularment significatiu perquè representa la culminació de deu anys de recerca vinculada temàticament amb la seva tesi doctoral, que va defensar a la UB el 2013 (Valls, 2013). Aquest nou treball de Valls, que actualitza la reflexió i l'anàlisi iniciats amb la tesi, ha estat reconegut amb la V Beca Joan Veny de recerca de l'Institut Ramon Muntaner i ha estat publicat per la Generalitat de Catalunya en la sèrie «Biblioteca Tècnica de Política Lingüística» (disponible en accés obert).¹

El treball ressenyat ofereix un estudi detallat sobre la variació dialectal de les comunitats catalanoparlants de la Franja d'Aragó i de les comarques de Catalunya situades en la frontera regional i administrativa amb l'Aragó. La imatge mental creada per la metàfora del títol —*llengua escapçada*— és clarament una de separació i un aïllament: tota una declaració d'intencions, ja que Valls es planteja estudiar l'impacte de la frontera regional i administrativa en el canvi lingüístic en aquestes comarques i establir en quina mesura s'està produint una divergència, i què la causa.

Per explorar aquesta qüestió, Valls parteix de la hipòtesi que les varietats que exerceixen com a models referencials i de prestigi són diferents a la Franja i a les comarques catalanes adjacents. A les comarques catalanes limítrofes amb l'Aragó, seria la llengua catalana estàndard la que exerceix una influència sobre les varietats pròpies del territori (com ara el tortosí o el ribagorçà). A la Franja, en canvi, no seria el català, sinó el castellà, la llengua que exerceix una influència sobre les varietats franjolines del català. En aquest sentit, al principi del treball Valls estableix com a objectiu refutar la idea presentada per altres autors que el català franjolí estaria perdent els seus trets distintius a causa de la pressió de la llengua catalana estàndard. Per contra, argu-

---

1. Vegeu <<https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxiu/26-btpl-la-llengua-escapcada.pdf>> (consulta: 1 març 2022).

menta que s'està produint una convergència entre el català franjolí i l'estàndard de la llengua espanyola peninsular per diferents motius, entre els quals destacaria l'aïllament cultural i geogràfic de la resta del domini lingüístic com a conseqüència de la frontera regional i administrativa.

Utilitzant dades que no va explotar durant la seva recerca doctoral, recollides tant per la investigadora Mar Massanell com per ell mateix, Valls proporciona un estudi molt meticulós que examina particularitats fonètiques i morfològiques de cada comarca de la Franja d'Aragó, sempre amb la finalitat de comparar-les amb les comarques catalanes limítrofes i, doncs, considerant els factors que propicien el canvi i la divergència lingüístics, el desenvolupament de les varietats a cada comarca i l'impacte de la frontera administrativa en aquests processos lingüístics.

A l'inici del treball, Valls ens presenta la seva metodologia de recerca: les tècniques que emprà per a recollir dades i informació sobre el seu corpus de dades. Valls fa servir tant tècniques d'anàlisi quantitativa com qualitativa. Pel que fa a les primeres, destaca l'ús de la *distància de Levenshtein* com a mesura de la variació i la distància fonètica entre les varietats. Tanmateix, Valls utilitza també tècniques d'anàlisi qualitativa en la seva recerca, especialment quan analitza el lèxic. Al llarg del treball, emprà mapes que mostren la presència d'una determinada característica lingüística a diverses comarques. Són molt útils per al lector/a perquè aquesta tècnica afegeix un element visual al seu treball que facilita la comprensió de les tendències de canvi i la identificació de similituds o d'excepcions de forma gràfica.

Després de presentar-nos els objectius i la metodologia de recerca, Valls comença a desgranar els seus resultats. L'adequació de la metodologia triada es fa patent sobretot en la presentació de dades sobre variació fonètica. A la primera part del treball, Valls presenta els resultats de la seva recerca pel que fa a fenòmens fonètics, tant en el camp del vocalisme com del consonantisme. Els mapes de distribució ens ajuden com a lectors a identificar tendències fonètiques i a establir lligams entre la localització de comarques i les tendències fonètiques que s'hi troben. Endemés, Valls no presenta només fenòmens generals, sinó també múltiples apartats que serveixen per a explicar fenòmens fonètics d'una manera més detallada, com, per exemple, l'extensió de l'ús del iisme a unes comarques franjolines força influenciades pel castellà, o la desfonologització de sibilants sonores, la qual cosa és un recurs utilíssim per qui vulgui saber més sobre un fenomen determinat o sobre la parla d'una comarca concreta.

A continuació, Valls presenta els resultats de la seva recerca sobre la morfologia nominal i verbal. Per exemple, es refereix a distincions de gènere de substantius i adjectius que, segons la normativa, són invariables, però que a certes comarques de la Franja d'Aragó són variables. Comença, després, a tractar la influència del català oriental a l'hora de crear una normativa que exerceix una influència sobre altres varietats de català. Un bon exemple per a il·lustrar aquest fenomen és l'anàlisi que Valls fa de la formació de plurals dels antics proparoxítons llatins. Aquest fet fa ressaltar l'observació de Carles M. Castellà (2016) que, tot i que les formes plurals amb *-n-*, com *jóvens*, són normatives, creix la tendència d'ús de les pròpies del cata-

là oriental (*joves*). Valls nota que aquest fenomen de convergència entre el català estàndard i les varietats del català nord-occidental de les comarques de Catalunya es produeix també en el cas de les formes del present d'indicatiu de l'auxiliar *haver*. Per exemple, Valls observa que les formes nord-occidentals *hai*, *ham* i *hau* estan gradualment essent substituïdes per les formes de l'estàndard català *he*, *hem* i *heu*.

Aquest apartat del treball és molt recomanable per al lector/a interessat en la variació morfològica del català i la mesura en què aquesta està influenciada pel castellà o per l'estàndard del català i la normativa catalana. Atès que la morfologia verbal és particularment variable a tots els dialectes del català, l'estudi de Valls ens dona l'oportunitat de conèixer un sistema verbal que ha estat poc estudiat comparat amb el d'altres dialectes, i que varia també molt a la Franja d'Aragó. De fet, Valls mostra que fins i tot a l'interior de cada comarca les formes verbals tendeixen a variar notablement.

A l'apartat sobre el lèxic del català franjolí, Valls revela que la influència del lèxic castellà, sigui històrica o contemporània, és molt important avui dia a la Franja d'Aragó, i que aquesta crea una convergència entre el català franjolí i l'estàndard espanyol. Valls mostra també que hi ha molt lèxic català i patrimonial que encara és molt estès. Nota també que a vegades termes que són compartits pel castellà i el català són usats en comptes de termes exclusivament catalans, cosa que redueix la distància entre totes dues llengües. Per exemple, Valls observa que en algunes localitats s'opta per utilitzar el substantiu *professor*, forma compartida amb el castellà, en comptes del patrimonial *maestre* o de la variant més estesa en català, *mestre*, fet que acaba provocant una reducció de la distància entre la varietat local i el castellà.

Per concloure, el treball de Valls és fascinant per al lector/a interessat per la variació dialectal del català i ofereix un estudi detallat elaborat al llarg de molts anys de recerca. En particular, el seu llibre proporciona dades fonamentals sobre la situació lingüística del català a la Franja d'Aragó. Així mateix, il·lustra l'impacte de la frontera administrativa que divideix el català franjolí i el de les comarques catalanes limítrofes, a més de la forta influència dels estàndards espanyol i català en la parla dels habitants d'aquestes comarques.

George NEWTON

Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació. Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- CASTELLÀ, Carles M. (2016). «La varietat lingüística geogràfica del Baix Ebre i el procés d'estandardització. Manteniment i pèrdua de formes pròpies. Un tast». A: MALLAFRÈ, Joaquim; PRADILLA, Miquel-Àngel (ed.). *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Móra la Nova (17 i 18 d'octubre de 2014)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Móra la Nova: Institut Ramon Muntaner, p. 169-200.

VALLS, Esteve (2013). *Direccionalitat, ritme, abast i naturalesa del canvi lingüístic en català nord-occidental. De l'anàlisi dialectomètrica a la reflexió sociolingüística* [en línia]. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. <<https://www.tdx.cat/handle/10803/123434>> [Consulta: 4 novembre 2022].